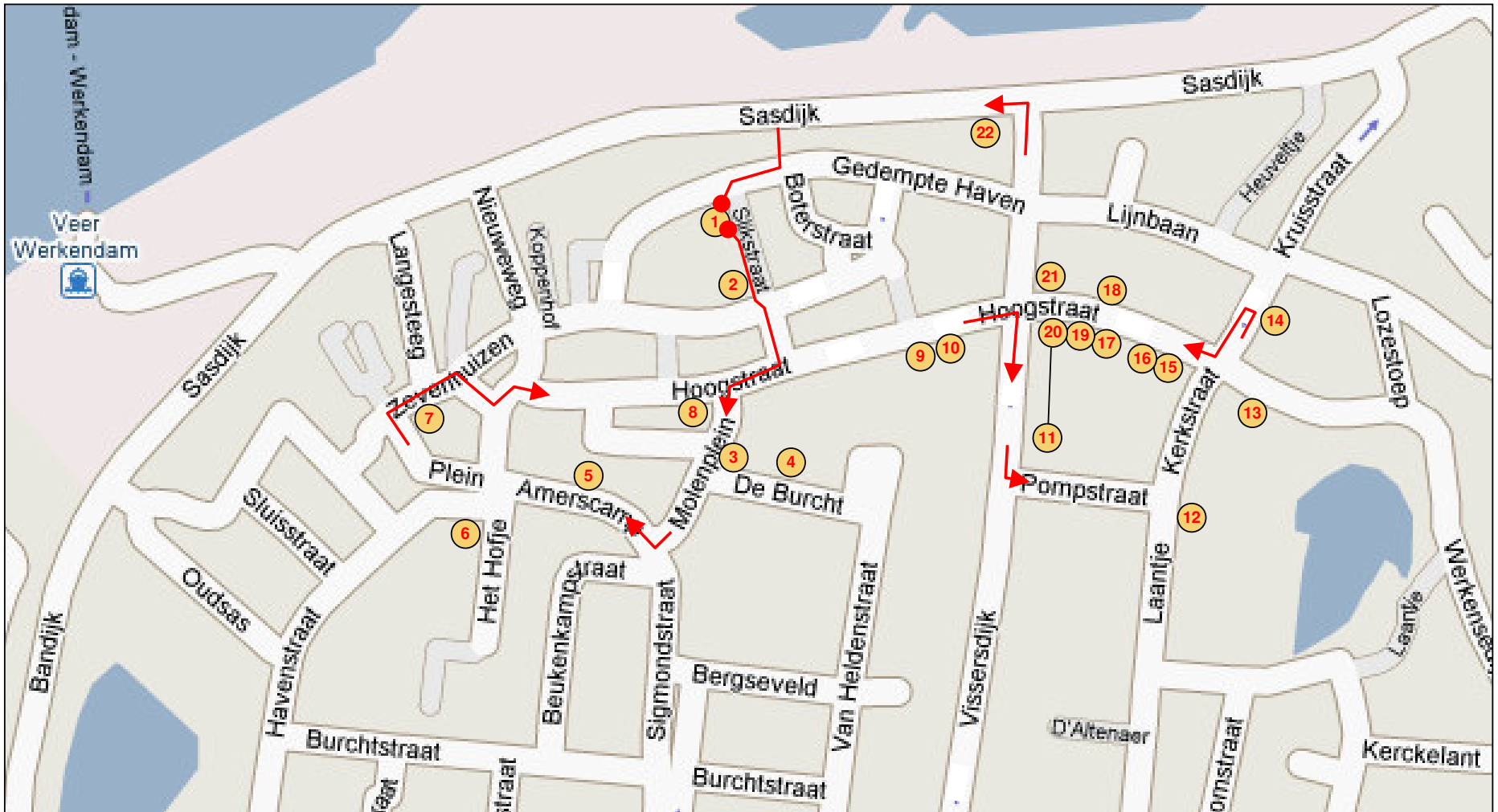
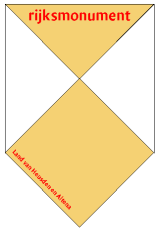

Monumentenwandeltocht Werkendam

Gemeentelijke Monumentendag, 13 oktober 2007

Wandelen langs monumenten in Werkendam

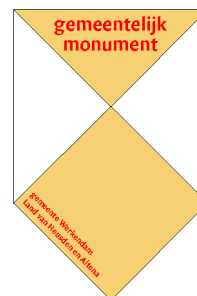
Sinds juni 2007 heeft de gemeente Werkendam een eigen gemeentelijke monumentenlijst. Op die lijst staan alle panden die het volgens de gemeente waard zijn om beschermd te worden. En... gezien te worden!

Zaterdag 13 oktober 2007 is door ons uitgeroepen tot de 'gemeentelijke monumentendag'. Deze dag valt in de Week van de Geschiedenis, met dit jaar als thema: 'wonen in Nederland'. U kunt in de kernen Dussen, Hank en Werkendam al wandelend en fietsend onze gemeentelijke en rijksmonumenten leren kennen. De gemeentelijke monumenten staan in dit boekje aangeduid met een G, de rijksmonumenten met een R.

Inmiddels zijn veel gemeentelijke en rijksmonumenten voorzien van een monumentenschildje. u ziet een afbeelding hiernaast. De kleurencombinatie goud-rood is afkomstig van de vlag van het Graafschap / Gewest Holland, waar dit gebied tot 1815 toe behoorde.

Aan de eigenaren van de monumenten hebben wij raamplakaten gestuurd, met daarop nummers die overeenkomen met de nummers in dit boekje. Wij hebben hen gevraagd het plakkaat zichtbaar achter het raam te plakken, zodat u weet bij welk nummer u kunt kijken. Uiteraard kunnen wij de eigenaren niet verplichten hieraan mee te werken. Wij kunnen dan ook niet garanderen dat de plakaten bij alle monumenten zichtbaar zijn!

Dit boekje, met een fietstocht langs de monumenten van Werkendam, krijgt u gratis bij het startpunt: het Andries Visserhuis (Slikstraat 15). De route is samengesteld door mevrouw Hannie Visser-Kieboom van de Historische Vereniging Werkendam en de Werken c.a.

Wilt u ook de andere routes volgen? Ga dan naar De Koppelpaarden in Dussen of 't Uivernest in Hank. Dat zijn beide fietsroutes. U kunt de routes ook downloaden op www.werkendam.nl.

Ik wens u veel plezier tijdens de wandeling en hoop dat u zult genieten van alle mooie monumenten die Werkendam te bieden heeft!

J.J. Luteijn, wethouder monumentenzaken

PS heeft u dit boekje ná zaterdag 13 oktober 2007 in handen gekregen? De monumenten staan er vást nog wel en zijn nog steeds de moeite waard...

Wonen in een monument; een wandeling door Werkendam langs gemeentelijke en rijksmonumenten.

1

De start is Slikstraat 15, het Andries Visserhuis. Het is het enige pand met een waterkamer dat bewaard is gebleven in Werkendam, geheel opgetrokken uit ijsselsteentjes. Ook het voorste huis van een rij steegwoningen, zoals Werkendam vroeger veel kende. Het werd gebouwd in 1842 na een overstroming van het Slik in 1841, waarbij alle huizen verloren gingen. Later kwam er een lage aanbouw (nu eigendom van de buren) en nog enkele huisjes bij. In 1961 werd het gekocht door de gemeente Werkendam om het ooit te slopen. Het werd daarna jaren gebruikt voor de scouting. In 1993 werd het eigendom van de stichting Monumentenbehoud. In het vloedhuis werd gewoond op de verdieping, om zo bij hoog water toch droge voeten te houden. Tijdens de watersnoodramp van 1953 hebben meerdere families de zondag hier doorgebracht.

Andries Visserhuis

Vanaf het Andries Visserhuis gaat de wandeling verder door de Slikstraat, ook wel de laan genoemd. Ooit was het de toegangsweg vanaf de rivier naar de Burght van Werkendam. Aan de straat stonden huizen van de gegoede burgerij, ook nummer 3 is een voorbeeld van een midden-19e eeuwse burgerwoning. Meer richting Zevenhuizen en Koppenhof stonden de arbeiderswoninkjes, op de Hoogstraat woonden de hoge heren. We staan stil bij Slikstraat 3; een gemeentelijk monument. Het huis werd gebouwd in 1868-1869 op de plek waar ooit de werf van Engel Rijers lag. In de 19e eeuw werd het huis nog omringd door water met de Botersloot en de nabij gelegen haven. Eind jaren twintig werd het verkocht aan de barbier Jan Willem Rijkers. De Slikstraat telde in die tijd meer winkeltjes.

2

G

Van Slikstraat 3 gaat de wandeling richting Hoogstraat en daar slaan we rechtsaf en wandelen naar het Molenplein. Vroeger was dit de Molensteeg, maar door het springen van de molen in 1945 werden meerdere huizen verwoest en niet meer herbouwd. Op de hoek Burcht/Molenplein heeft de molen gestaan, niet ver van de oude Burght die ca. 1830 is gesloopt. Vervolgens slaan we rechtsaf de Amerscamp op. Halverwege is te zien waar de thans nog oudste Christelijke school van Werkendam staat. Die werd gebouwd aan het einde van de 19e eeuw en vanaf ca. 1930 gebruikt als verenigingsgebouw. Vanaf 1960 werd het als woonhuis gebruikt, op de begane grond was een supermarkt/winkel gevestigd.

voormalige molen Werkendam

Aan het einde van de Amerscamp slaan we linksaf naar Plein 13, ook een gemeentelijk monument. Dit pand werd in 1930 gebouwd als Groene Kruisgebouw; in 1947 werd er een deel aangebouwd. Thans doet het al jaren dienst als woonhuis. Het is gebouwd in een ongebruikelijke bouwstijl; als voorbeeld van de Amsterdamse school uniek voor de streek.

Vanaf Plein 13 steken we over naar Zevenhuizen 9 voor een bezoek aan de Oudheidkamer. Deze is gevestigd in een voormalig arbeiderswoninkje, dat vrijwel nog in de originele staat is. Op Zevenhuizen stonden vooral veel arbeiderswoninkjes in stegen, soms rug aan rug. De griendwerkers en vissers konden vanuit dit wijkje gemakkelijk via de haven de Biesbosch in varen. Op het Prins Clausplein staat een standbeeld van een visser en hoepmaker.

Na het bezoek aan de Oudheidkamer steken we het Plein over op de plek waar ooit de brug over de haven lag (zie foto) en wandelen de Hoogstraat op. Dit is het Benedenend van de Hoogstraat, dat zo'n 2 meter lager ligt dan het Boveneind, daar staan dan ook de grote herenhuizen. De voormalige kerk had als aanduiding de beneje kerk. Het pand Hoogstraat 89, ook een gemeentelijk monument, werd gebouwd in 1930 in een voor Werkendam zeldzame bouwstijl. De bijzonder gedecoreerde gevel heeft invloeden van de Amsterdamse school.

8 G

9 G

Op Hoogstraat 53 staat eveneens een gemeentelijk monument. Het werd gebouwd in 1915 door burgemeester Arie Sigmond die burgemeester was van Werkendam en de tweelinggemeente De Werken. In 1923 is er een aanbouw gebouwd, Arie Sigmond heeft daar weinig plezier aan beleefd, hij overleed in dat zelfde jaar. Het pand heeft een inhoud van 2000 m³ en 10 kamers. In 1958 werd het verkocht aan huisarts A. de Bruin, tot 1998 was er een huisartsenpraktijk. In de achtertuin stond een metershoge kastanjeboom die na de storm van 18 januari 2007 helaas gekapt moest worden. Het pand heeft een prachtige hal, ook werd er bij de bouw centrale verwarming aangelegd.

Hoogstraat t.h.v. nummers 49 en 53

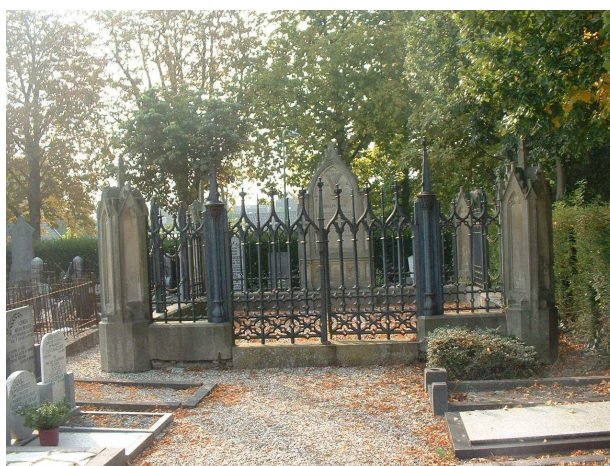
10 R

Hoogstraat 49 is een Rijksmonument dat werd gebouwd rond 1845; de keldergewelven zijn echter ouder. Het pand werd gebouwd door de arts Corstiaan van Dusseldorf, hij was gehuwd met Adriana Cornelia Van Baasbank; geld voor de woning zou afkomstig zijn van moeder Eva van Baasbank-Kieboom. Een zus van Adriana, Elisabeth, liet samen met haar man Adrianus Balthus van Tienhoven het pand Hoogstraat 38 bouwen. Hoogstraat 49 was van meet af aan dokterswoning; op die plek was al vanaf 1807 een dokterspraktijk; twee eeuwen later vertrokken de huisartsen naar de Doktershoek. Het pand heeft cultuurhistorisch waarde als voorbeeld van een huis met stadse allure in een zgn. Hollands dorp. De bijzondere voorgevel met de classicistische lijstgevel en de uitvoering van de dakkapel in Hollandse Renaissancestijl geven het pand architectonische waarde. De voorkamer rechts is nog steeds in oude stijl. In de achtertuin staat een vijfhoekig houten tuinhuisje met tentdak uit de 19e eeuw.

Op de hoek
Hoogstraat/Vissersdijk
slaan we rechtsaf en
wandelen tot de
Pompstraat. Vanaf de dijk
hebben we zicht op de tuin
van Hoogstraat 37 (zie ook
nr. 20) met zijn meer dan
100 jaar oude

11 G

kastanjabomen. Ook staat
er het theekoepeltje; deze
is zeshoekig en heeft een

Familiëgraf; rijksmonument

rietgedekt tentdakje en is gemetseld van ijsselsteentjes. Door
de Pompstraat gaat de wandeling naar het kerkhof. Daar
bevinden zich de familiegraven van Van Houweninge en
Sigmond, beiden rijksmonumenten. Ook is er nog de grafkamer
van de familie van Tienhoven en achterin de oorlogsgraven van
Arie van Driel en Kees van de Sande.

12 R

Na het verlaten van de begraafplaats gaat de wandeling door de Kerkstraat, voor het springen van de oude kerk in 1945 was dit de Kerksteeg. Ook was er een begraafplaats, de witte muur langs de parkeerplaats is nog de oude omheining daarvan. Na de verwoesting van de kerk werden enkele huizen niet meer herbouwd en werd de Kerksteeg de Kerkstraat. Aan het einde van de Kerkstraat steken we over naar de Kruisstraat. Indien de tijd het toelaat kan nog even een kijkje genomen worden bij Hoogstraat 5, het geboortehuis van Anton Mussert.

13

14 R

Op Kruisstraat 10, 12 en 14 bevindt zich een Rijksmonument, ooit heette dit pand het Sigmondhuis. Het omvat een woonhuis met achterhuis en serre en twee dienstwoningen. Het woonhuis dateert uit 1880 en werd bewoond door Michiel Sigmond, wethouder van De Werken (zie familiegraf), ook zijn

Kruisstraat 10 - 14

fam. Sigmond

zoon Arie, burgemeester van Werkendam en De Werken heeft er gewoond. Als je het steegje inwandelt, kom je door de poort in een grote achtertuin. Een van de nazaten van Michiel Sigmond heeft een prachtig boek geschreven met herinneringen aan de woning uit het begin van de 20e eeuw. Hij vertelde ook over het kleine luikje op het trappetje naar de tuin, daar was in het verleden de doka van amateur fotograaf Arie Sigmond.

15 G

Vanaf de Kruisstraat gaan we terug naar de Hoogstraat voor enkele gemeentelijke monumenten. Op nummer 25 is het postkantoor gevestigd. Het pand werd gebouwd rond 1830 door notaris Jan-Willem van der Elst als woon/werkhuis. Later werd

het bewoond door zijn zoon Willem Jacob van der Elst, ook notaris. Bij verkoop in 1893 bleek het pand onderdeel van een groter complex met koetshuis, stal, woning met tuin en 3 aparte tuinen.

Het complex valt dan uiteen. Vanaf 1901 is het in gebruik als postkantoor. De voorgevel is vrijwel nog origineel, behalve dat de deur werd vervangen door een raam. De achtergevel is door een aanbouw niet meer origineel. Bij het pand hoorde overigens ook de tegenover gelegen steeg. Bewoners van panden aan de Zuidzijde van de Hoogstraat konden via de stegen bij de haven komen, daarom telt de Hoogstraat vooral stegen aan de Noordzijde.

Hoogstraat 25: voormalig postkantoor

16 G

Hoogstraat 27 is gebouwd in 1896. Vooral de tuitgevel is zeldzaam bij deze eenvoudige dorpswoning. Aan het pand vast is het ijzeren hekwerk, dat dateert uit de 19e eeuw.

17 G

Hoogstraat 31 is gebouwd in 1899 als slagerij/winkel/woonhuis. Voorheen had het als opschrift Vleeschhouwerij, later veranderd in Rund- en Varkensslagerij. Het bord is thans afgedekt, het zou mooi zijn als dat zichtbaar werd. De fraaie gevel bevat enkele art-deco elementen.

18 G

Het pand Hoogstraat 32 kent meerdere bouwfases, waarvan de oudste 1600 is. Het pand heeft vele bestemmingen gehad zoals woonhuis, kostschool, Nutsdepartement en cafe/verenigingsgebouw. Het huis werd in de 18e eeuw het Hoge Huis genoemd. Het werd toen bewoond door de familie Hanegraaff, dit is nog zichtbaar aan het jaartal 1752 op de schoorsteen. Na verkoop door de erfgenamen Hanegraaff was er vanaf 1856 korte tijd een Franse kostschool voor jonge heren

gevestigd. In 1898 wordt het verkocht aan de Spaarbank van het Departement tot Nut van het Algemeen, die het in de 20e eeuw tevens gebruikte als Nutszaal, een soort verenigingsgebouw. Ook de Boerenleenbank hield er spreekuur in het begin van haar bestaan.

19 G

Hoogstraat 35 is het oudste Werkendamse gemeentehuis, het is gebouwd in 1843. In de 17e eeuw stond er het armenhuis; maar vanaf 1643 werd het gehuurd door de schout en schepenen om er 'de vierschaar te spannen'. In

Hoogstraat t.h.v. nr.'s 35 t/m 38

1843 wordt besloten tot nieuwbouw van het raadhuis, opvallend is de neo-classistische gevel. Het pand deed tevens dienst als cachot, dat was gevestigd onder de trappen van het gemeentehuis. In 1925 verkoopt de gemeente Werkendam het pand aan particulieren en neemt zelf haar intrek op Hoogstraat 38. De trappen verdwenen in de tweede helft van de 20e eeuw; het klokkentorentje aan het einde van de 20e eeuw.

20 G

Het pand Hoogstraat 37 in zijn huidige vorm dateert van 1810, maar bestaat uit twee verschillende panden met aanbouwen die met een corridor aan elkaar zijn verbonden. Het hoofdgebouw staat aan de Hoogstraat, het tweede deel, het koetshuis ligt achter Hoogstraat 35. In de zijgevel onderaan zit een gevelsteen met datum 17 februari 1841, wanneer een grote watervloed Werkendam teistert. Rond 1810 wordt het bewoond door de latere burgemeester Bastiaan Verheij van den Bogaard. Het echtpaar sterft kinderloos en schenkt het pand aan een nicht die gehuwd is met Gijsbert van Tienhoven; later woont zijn zoon Johannes Jacobus (burgemeester van Werkendam) in het pand. Vanaf 1909 is het eigendom van de familie Mijnlieff die er eerst een praktijk als huisarts, later als tandarts heeft. Ook de tuin (zie ook nr. 11) is zeer fraai.

21

Tegenover Hoogstraat 37 staat het pand Hoogstraat 38. Het deed dienst als gemeentehuis van 1925 tot 1978, maar werd gebouwd in 1843 door Adrianus Balthus van Tienhoven. Hij woonde er eerst samen met zijn vrouw Elisabeth van Baasbank, zij overlijdt echter al in 1845. Het pand blijft tot 1897 in handen van de familie Van Tienhoven. Daarna is het notariswoning tot 1925. Erachter lag een grote tuin die grensde tot aan de (Gedempte) haven. Nu is Gasterij De Notaris er gevestigd: een goede gelegenheid voor een korte pauze!

Hoogstraat 38

22

G

Vanaf Hoogstraat 38 wandelen we rechtsaf de Merwestraat in en aan het einde linksaf de Sasdijk op. Deze dijk is aangelegd in 1735, voorheen was de Hoogstraat de 'waterkerende' dijk. Vandaar ook de naam Hoogstraat. Het pand Sasdijk 9 is een gemeentelijk monument dat werd gebouwd in 1897 als woonhuis door aannemer Cornelis de Klerk. Het pand is een typisch voorbeeld van een deftig dijkhuis.

Vanaf dit pand wandelen we verder over de Sasdijk tot de boog, daar dalen we de dijk af en komen op de Gedempte haven. De haven liep tot aan het Heuveltje. Hij is in delen gedempt vanaf 1940. Over de Gedempte haven wandelen we terug naar het startpunt, de Slikstraat. Hier kunt u nog aanvullende informatie vinden over de monumenten en de geschiedenis van Werkendam.

Hannie Visser-Kieboom,
Historische Vereniging Werkendam en de Werken c.a.

Overige monumenten

Naast de in dit boekje genoemde panden, vindt u in de kern Werkendam ook de volgende gemeentelijke en rijksmonumenten:

- gemeentelijke monumenten:
Schans 20 en 24 (woonboerderijen), Bruine Kilweg (landarbeiderskeet bij Pauluszand), Draepkilweg / Bruine Kilweg (landarbeiderskeet), Deeneplaat (klepduiker en landarbeiderskeet), Reugt (griendwerkerskeet)
- rijksmonumenten:
Schans 22 (Vervoordepoldermolen), Schans 41 (molen 't Landeke), De Kooi (Joodse begraafplaats), westelijke punt van De Biesbosch (griendwerkerskeet)

Overzicht van de panden

- 1 Slikstraat 15; Andries Visserhuis (1842); startpunt route
- 2 Slikstraat 3; woonhuis (1868-1869)
- 3 hoek Burcht / Molenplein; locatie voormalige molen
- 4 De Burcht; locatie voormalige Burcht
- 5 Amerscamp; oudste Christelijke school (eind 19^e eeuw)
- 6 Plein 13; voormalig Groene Kruisgebouw (1930)
- 7 Zevenhuizen 9; Oudheidkamer (begin 20^e eeuw)
- 8 Hoogstraat 89; gevel van woonhuis (1930)
- 9 Hoogstraat 53; woonhuis, voormalige burgemeesters- en dokterswoning (1915)
- 10 Hoogstraat 49; voormalige dokterswoning (1845)
- 11 tuin van Hoogstraat 37 (zie ook nr. 20)
- 12 graven van Van Houweninge (1851) en Sigmond (1872)
- 13 Hoogstraat 5; geboortehuis van Anton Mussert
- 14 Kruisstraat 10-14; Sigmondhuis, voormalige burgemeesterswoning (1880)
- 15 Hoogstraat 25; voormalige notarisswoning en postkantoor (1830)
- 16 Hoogstraat 27; woonhuis (1896)
- 17 Hoogstraat 31; voormalige 'Vleeschhouwerij' (1899)
- 18 Hoogstraat 32c; kantoor, 'Hoge Huis' (v.a. 1600)
- 19 Hoogstraat 35; voormalig gemeentehuis (1843)
- 20 Hoogstraat 37; woonhuis met tuin (zie ook nr. 11) (1810)
- 21 Hoogstraat 38; voormalig gemeentehuis (1843)
- 22 Sasdijk 9; dijkhuis (1897)